

Araştırma Makalesi / Research Article

Bayrak ve Sancak Sevgisinin Kazandırılmasında Sosyal Bilgiler Dersinin Önemi¹
The Role of the Social Studies Course in the Evaluation of the Flag and Starboard Love

Ümit YEL² - Mesut AYDIN³

Makale Gönderme Tarihi	Revizyon Tarihi	Kabul Tarihi
28.02.2019	24.03.2019	29.04.2019

Önerilen Atıf / Suggested Citation:

Yel, Ü., Aydın, M., 2019, Bayrak ve Sancak Sevgisinin Kazandırılmasında Sosyal Bilgiler Dersinin Önemi, *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 45-64.

Öz

Bu araştırmanın amacı bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin önemini tespit etmek, bu konuda öğretmen görüşlerine başvurmak ve bu doğrultuda konuyu irdelemektir. Araştırmamızda ilk olarak çalışmayla ilgili olan tanımlara ve Türk milletine ait bayrakların tarihsel değerlerine yer verilmiştir. Çalışmanın teorik kısmı tamamlandıktan sonra, öğretmenlerin görüşlerine ulaşmak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Öğretmenlere uygulanacak yarı yapılandırılmış görüşme formunda dört soru yer almaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, Malatya’da görev yapan elli beş sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Betimsel tarama modeliyle gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgular objektif şekilde değerlendirilmiş ve NVivo10 programından yararlanılarak modellendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenleri kendi branşlarını bayrak ve sancak sevgisini aktarmakta ana ders olarak gördükleri ve bu noktada sosyal bilgiler dersinin kazanımlarını genel olarak yetersiz olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bayrak ve sancak sevgisinin aktarılmasında sosyal bilgiler dersinin oldukça büyük bir paya sahip olduğu görülmüştür. Bunun yanında bu değerlerin aktarılmasında daha da etkin rol almasının gerekli olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bayrak, Sancak, Sosyal Bilgiler Dersi

Abstract

The aim of this research is to determine the importance of the social studies course in gaining the love of flag and flag, to consult the opinions of teachers on this subject and to examine the subject in this direction. In our research, firstly, the historical values of the flags belonging to the Turkish nation and the definitions related to the study were included. After the theoretical part of the study was completed, a semi-structured interview form was prepared to get the teachers' opinions. There are four questions in the semi-structured interview form which will be applied to teachers. Fifty-five social studies teachers working in Malatya constitute the study group of the study. The findings of the study, which

¹ Bu makale birinci yazarın İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında, Prof. Dr. Mesut Aydın danışmanlığında hazırlanan “Bayrak ve Sancak Sevgisinin Kazandırılmasında Sosyal Bilgiler Dersinin Önemi” başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

² İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, umtyel@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8864-6233>

³ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, mesut.aydin@inonu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4256-9436>

was conducted with the descriptive survey model, were evaluated objectively and modeled using the NVivo10 program. As a result of the study, it is concluded that social studies teachers see their branches as the main course in transferring the love of flags and flags, and at this point, they consider the gains of the social studies course as generally insufficient. It has been seen that the social studies course has a large share in the transfer of flag and flag love. It was also understood that it was necessary to take an even more active role in the transfer of these values.

Key Words: Flag, Starboard, social studies course.

1. GİRİŞ

Bir millet için en önemli duygulardan olan vatan, millet, bayrak ve sancak sevgisi oldukça kadim ve değerlidir. Özellikle, yüce Türk milleti için vatan ve bayrak, kendi canından daha mukaddes bir varlıktır. Bayrak için, bu topraklara nice canlar verilmiş yine bu uğurda nice canlar alınmıştır. Mithat Cemal Kuntay'ın

Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.

Toprak, eğer uğruna ölen varsa vatandır...

Dizelerindeki anlayışla, Türk milleti yüzlerce yıl boyunca bayrak ve vatan için canını hiçe saymış, bu değerler uğruna nice yiğitler kanlarıyla toprağı sulamıştır. Türk milleti bu duyguları yüzyıllarca zirvelerde yaşamıştır (Genç ve Cansız, 2009).

Türklerdeki bağımsız yaşama düşüncesi, birçok devletin kurucusu olmalarını sağlamıştır. Bu devletler, sembol olarak ise renk ve motiflerle ile süslenmiş, kendilerini temsil eden bayrakları kullanmışlardır. Böylelikle, bağımsızlıklarını göstermişlerdir.

Türk milleti dinamik yapısı sayesinde, farklı coğrafyalarda ve zamanlarda, çeşitli nedenlerden dolayı yıkılmış olan devletlerinin yerine tekrar devlet kurmuşlardır. Yaşadıkları çevreyi ve problemleri ele alarak bu durumu düşündüğümüz zaman, meseleyi daha iyi anlayabiliriz. Bu nedenlerden dolayı Türk milletinin tarihte yüzü aşkın devlet kurup yıktığı belirtilmektedir (Kafesoğlu, 1997). Buradan hareketle şu yoruma varmak mümkündür: Türkler, tarihte yüzlerce devlet kurdukları gibi yüzlerce de bayrak kullanmışlardır.

Şehitlerimizin kanıyla oluşmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin şanlı bayrağı ise günümüzde gururla gönderde dalgalanan, gölgesinde huzur ve güven bulduğumuz mutluluk nedenimizdir. Ona yapılmış olan en küçük saygısızlık, vatanımız ve milletimiz için canlarını hiçe sayan şehitlerimize, bu milletin tarihine yapılmış bir hakarettir. Varlığını ebediyete dek devam ettirmek isteyen millet,

her şeyden önce vatanına ve bayrağına önem vermeli, kıymetini bilmelidir. Bayrağımız gönderde dalgalandığı müddetçe milletimiz de bu topraklarda ebediyete dek yaşayacaktır.

Böylesi mukaddes değerlerin gelecek nesillere aktarılması ise oldukça önemlidir. Özgürlüğümüzün ve devamlılığımızın sağlanması adına, bu değerler yeni nesillere çeşitli yollar ile kazandırılmalıdır. İlköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki öğrencilere bu değerleri kazandırmak, kişinin kendine karşı sorumluluğunun yanında vatanına karşı da sorumluluğunu gösterir. Sosyal bilgiler dersi, bu değerlerin aktarılmasında en önemli ve etkin ders olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal bilgiler dersiyle beraber öğrenciler, bayrak ve sancağın ne olduğunu anlamının yanında, neler pahasına bayrağımızın gönderde dalgalandığını da idrak etme olanağı bulur. Ana gayelerinden biri etkin ve bilinçli vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersi, hedeflerine hizmet etmek için bu bilinci yeni nesillere yerleştirmeye çalışır (Turan ve Ulusoy, 2011). Böylelikle, sosyal bilgiler dersi de etkin vatandaş yetiştirme hedefine ulaşmış olur.

Alanyazın incelendiğinde, bayrak, sancak ve bu kavramlarla yakından ilgili araştırmaların; (Kurtoğlu, 1987; Tezcan ve Tezcan, 1991; Rayman, 2000; Alizade, 2013; Karatepe, 2008; Genç, 2009; Genç ve Cansız, 2009; Kafalı, 2010; Küçük, 2010; Mazlum, 2011) sınırlı sayıda olduğu ve tam anlamıyla konuyu karşılamadığı görülmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ise herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu araştırmanın amacı bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın alt problemleri şunlardır:

1. Sosyal bilgiler dersi bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırılmasında nasıl rol alır?
2. Bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında sosyal bilgiler kazanımları yeterli midir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenleri için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam nedir?
4. Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gerekenler nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal

ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma tipidir (Kıncal, 2011; Büyüköztürk, 2010); (Yıldırım ve Şimşek, 2010).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmamızın çalışma grubunu 2017- 2018 eğitim öğretim yılında Malatya ilinde görev yapan random yöntem ile seçilen 29'u erkek, 26'sı kadın olmak üzere toplam 55 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan toplam 55 sosyal bilgiler öğretmeninin, 24'ünün 1 ile 10 yıl, 30'unun 11 ile 20 yıl ve 1 tanesinin de 20 yılın üzerinde mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Bulgular bölümünde görüşler verilirken bu bilgiler de verilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Çalışmanın teorik kısmı tamamlandıktan sonra, bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında sosyal bilgiler dersinin önemi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Görüşme formu hazırlanırken soruların kolay, anlaşılır olmasına ve yönlendirmelerden uzak olarak tasarlanmasına çalışılmıştır. Soruların kapsam geçerliliğini ve görüşme formunun güvenilirliğini sağlama için uzman görüşleri alınmıştır.

Görüşmemizi gerçekleştirmek için öncelikle gerekli kurumlardan izinler alınmıştır. Daha sonra görüşme yapılacak kişilere engel olmamak için randevu alınmış ve görüşme bizzat yapılmıştır. Görüşme sırasında yönlendirmelerden uzak rahat bir ortam sağlanmış verilen cevaplara saygı duyularak görüşme formuna aktarılmıştır. Görüşme için çalışma kapsamında önceden hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme, araştırılan konu hakkında bir amaca sahip olan ve karşılıklı konuşma yoluyla sözel bilgiler elde etmeyi amaçlayan bir tekniktir (Kıncal, 2011: 151). Çeşitli görüşme türleri vardır. Çalışmamızda, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veri toplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma sonucu elde edilen görüşme formlarına nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yapılmıştır. Alt problemler temalar altında incelenip frekansları ile beraber tablo haline getirilmiştir. Tablo hâline getirilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Değerlendirme esnasında N Vivo

10 programından yararlanılmıştır. Ortak görüşler bir araya alınarak görselleştirilmiş ve frekansları belirlenmiştir.

3. BULGULAR ve YORUM

Bu başlık altında çalışmamızın alt problemlerine ilişkin bulgulara ve bulgular doğrultusunda yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir.

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmanın birinci alt probleminde “*Sosyal bilgiler dersi bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırılmasında nasıl rol alır?*” sorusu ele alınıp değerlendirilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin bayrak ve sancak sevgisi kazandırmadaki rolü irdelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından; “Etkili vatandaş yetiştirmede rol alır.”, “Ortaokullarda bu konuda en etkin ve tek derstir.”, “Geçmiş ile gelecek arasında köprü kurar.”, “Yurttaşlık bilinci kazandırılmasında rol alır.”, “Çocuk yaşta bu sevgiyi aşılar.”, “Bayrağın önemini dile getirir.” alt temalarının ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Bu alt problemimizde en çok dile getirilen tema “sosyal bilgiler ortaokullarda bu konuda en etkin ve tek derstir.” (f=19) teması olmuştur. Bu temanın öğretmenler tarafından çok seçilmiş olmasının nedeni, sosyal bilgiler öğretmenlerinin bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada kendi branşlarını ana ders olarak gördüğü söylenebilir.

Tablo 1. Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü

1.Tema: Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü		
Alt Temalar	f	%
G.1. <i>Vatanını, milletini, bayrağını seven, ulusal bilince sahip vatandaşlar yetiştirmek sosyal bilgiler dersinin ana görevlerindedir. Sosyal bilgiler dersinin temel yaklaşımlarından olan vatandaşlık aktarımı ve temel ilkelerinden olan Atatürk ilke inkılaplarına bağlı etkili ve yararlı vatandaş yetiştirme hedefine yönelik olarak bu kazanım bireye aktarılmaya çalışılır.</i>	13	23,6
G.2. <i>Bireye, bayrak ve sancak sevgisini kazandıran ilk ve ortaokulda en etkin ve tek ders sosyal bilgilerdir. Diğer derslerde bu kazanım örtük program ile verilirken sosyal bilgiler kazanımlarında direkt olarak yer almaktadır.</i>	19	34,5
G.3. <i>Sosyal bilgiler geçmişle gelecek arasında köprü kurar. Bayrak ile sancak geçmişimiz hakkında önemli bir unsur olduğundan sosyal bilgiler dersi bayrak ve sancak sevgisi kazanımında önemli rol alır.</i>	4	7,4
G.4. <i>Sosyal bilgiler dersi temelinde insanı konu alan disiplinler arası bir derstir. Bu disiplinlerden biri de yurttaşlık bilincidir. Yurttaşlık bilincinde kazandırılması gerekenlerden biri de bayrak ve sancak sevgisidir. Bu kazanım sadece insan ve yurttaşlık bilinci ile ilgili değil, ayrıca siyaset ve tarih disiplinleri ile de ilişkilidir. Geniş kapsamlı çerçevesiyle bu konuda da sosyal bilgiler birçok kazanıma sahiptir.</i>	6	10,9
G.5. <i>Sosyal bilgiler dersi bireyin ilerleyen çağlarda kendine yön vermesi açısından öneme sahiptir. Ayrıca bireyde bu konu hakkındaki sorumluluklarının ortaya çıkması sağlanır.</i>	6	10,9
G.6. <i>Türk toplumu için bayrak ve sancağın ne kadar önemli olduğu, neler pahasına bayrağımız altında özgürce yaşadığımızın anlatılması gerekir. Geçmişte ne cefaların çekildiği, ne fedakârlıkların yapıldığı anlatılarak ve bayrağın önemi dile getirilerek katkı sağlanmaktadır.</i>	7	12,7
	55	%100

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü adlı 1. temada görüş 1 (G1) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Sosyal bilgiler öğretmeni öğrenciye ilk önce birey olma sonra vatandaş olma bilgisini sağlar. Sosyal bilgilerin en önemli amacı bireyi ulusal bilince sahip vatanını, milletini seven biri olarak yetiştirmektir. Bireylere tercihlerini öğreterek ona geçmişinde olan olaylardan yola çıkarak geleceğinin nasıl şekillendireceğini de öğretmiş olur. Öğrenci bu şekilde bayrak ve sancak sevgisine ulaşır.” (Kadın, deneyim 14)

“Sosyal bilgiler dersi etkili vatandaş yetiştirme ilkesine bağlı olarak bireyleri vatanına, milletine bağlı kişiler olarak geliştirmeyi hedefler. Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak ise etkili vatandaş yetiştirme ilkesinin ana esaslarından olarak saymak yanlış olmayacaktır. Bunun için bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin hayati bir önemi vardır. Okullar içerisinde ise bu görevi üstlenen tek derstir. Sosyal bilgiler dersinin kapsamı bayrak ve sancak sevgisini aktarmak için oldukça uygun ve uyumludur. Bu görevi güzel bir şekilde yerine getirdiğine inanıyorum.” (Erkek, deneyim 12)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü adlı 1. Temada Görüş 2 (G2) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Bireye ve bayrak ve sancak sevgisini kazandıran ilk ve ortaokulda tek derstir. Etkili vatandaş yetiştirme hedefine yönelik olarak bu kazanım bireye kazandırılmaya çalışılır.” (Erkek, deneyim 6)

“Vatanın birliğini, devletin bölünmezliği ve tek bayrak olgusunun kazandırılmasında etkili olan kazanımların verilmesinde temel derstir. Bireye bayrak sevgisi kazandırmak için okullarda başka bir ders bulunmamaktadır. Eğer bu sevgi okullarda kazandırılacaksa bu yük tamamen sosyal bilgiler dersinin omuzlarına yüklenmiştir.” (Kadın, deneyim 2)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü adlı 1. Temada görüş 3 (G3) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Bayrak ile sancak toplumun en önemli sembollerindedir. Sosyal bilgiler dersi ise kişinin geçmiş ile gelecek etkileşimini ortaya koyar. Bayrak ile sancak geçmiş ve gelecek arasında köprü kuran en

önemli bağlardan biri olduğundan, sosyal bilgiler dersi bu ortak noktadan hareketle bu sevginin kazanımında önemli bir rol alır.” (Erkek, deneyim 1)

“Bireye geçmiş ve gelecek arasında köprü olarak bayrak ve sancak sevgisini kazandırmada rol oynar. Geçmiş anlatarak geleceğe yön verir. Bizim geçmişimiz nice kahramanlıklarla doludur. Bizim tarihimiz Atillalar, Alparslanlar, Kürşatlar, Fatihler, Mustafa Kemaller ile doludur. Bir hilal uğruna canlarını veren isimsiz mezarlı Mehmetçiklerle doludur. Çanakkale’de 15’liklerin dönmeyen, Sarıkamış’ta donan Mehmetlerle doludur. Sosyal bilgilerin gayesi bu şanlı tarihimizi yeni nesillere aktararak bu ruhumuzu kaybetmemizi sağlamaktır. Böylece bin yıl önceki ruhumuzu şimdi de yaşamış oluruz.” (Kadın, deneyim 9)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü adlı 1. Temada görüş 5 (G5) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Öğrencilere küçük yaşta sosyal bilgiler dersi vererek bazı değerlerin küçük yaşlarda zihinlere yerleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu değerlerden biri belki de en önemlilerinden olan bayrak sevgisi bu dönemde bireye verilir.” (Kadın, deneyim 4)

“Sosyal bilgiler dersi ortaokulda verilen bir ders olduğundan ortaokuldaki gelişim döneminde verilecek bayrak ve sancak sevgisi bireyin ilerleyen çağlarda kendine yön vermesi açısından öneme sahiptir. Ne de olsa ağaç yaş iken eğilir.” (Erkek, deneyim 2)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü adlı 1. Temada görüş 6 (G6) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Sosyal bilgiler dersinin tarih dersi ile bağlantısı sayesinde geçmişten günümüze Türk toplumu için bayrak ve sancağın ne kadar önemli olduğuna çeşitli konularda değinilmesi noktasında katkı sağlamaktadır. Vatandaşlık dersinde, Türk vatandaşının bayrağına ve sancağına vermesi gereken saygı ve sevginin bir görev olduğu dile getirilmiştir. Sosyal bilgiler dersi bunun için bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında önemli bir rol alır.” (Erkek, deneyim 3)

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmanın ikinci alt probleminde “*Bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında sosyal bilgiler kazanımları yeterli midir?*” sorusuyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Bayrak ve sancak sevgisi kazandırmasında sosyal bilgiler dersi kazanımlarının yeterli olup olmadığını bu soru ile irdelenmiştir. 55 sosyal bilgiler öğretmeni katılımcısından 30 sosyal bilgiler öğretmeni yetersiz bulurken, 23’ü yeterli bulmuştur. 2 katılımcı ise kararsız kalmıştır. Bu noktadan bakıldığında aşırı fark olmasa da sosyal bilgiler öğretmenleri kazanımları yetersiz bulmaktadır. Yetersiz bulan sosyal bilgiler öğretmenleri ders saatinin az oluşu ve konuların genişliği üzerinde durmuşlardır. Bayrak ve sancak sevgisinin sosyal bilgiler dersi içerisinde daha aktif hale gelmesini isteyen sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunlukta olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında sosyal bilgiler kazanımları yeterlilik durumları

2.Tema: Bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında sosyal bilgiler kazanımlarının yeterliliği			
Alt Temalar		f	%
G.1	<i>Evet, yeterlidir.</i>	23	41,8
G.2	<i>Hayır, yeterli değildir.</i>	30	54,6
G.3	<i>Kararsız.</i>	2	3,6
		55	%100

Bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında sosyal bilgiler kazanımları yeterli midir? Adlı 2. Temada görüş 1 (G1) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Sosyal bilgilerde tarih önemli rol oynar. Millî değerlerin özellikle bayrak ve sancak sevgisinin kazanımında tarihi değerler önemli yer alır. Sosyal bilgiler içinde tarihi değerlerin ağırlığını düşünürsek bayrak ve sancak sevgisi kazanımı da yeterlidir.” (Erkek, deneyim 1)

“Kazanımlar yeterlidir diye düşünüyorum. Gerçekçi olmak gerekirse bir öğretmen bütün bunları kazandıramamaktadır. Bunun için ders saati yetersizdir. Buna derse karşı ilgisizlik ve öğretmene karşı tutum da eklenirse işin içinden çıkılmaz bir hâl almaktadır” (Kadın, deneyim 2)

Bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında sosyal bilgiler kazanımları yeterli midir? Adlı 2. Temada görüş 2 (G2) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Bence her ne kadar kazanımlar iyi olmuş olsa da kesinlikle yetersizdir. Çünkü her zaman daha iyisi vardır. Milletimiz için hayati olan ve çok önemseydiğimiz bu değerler için her yapılanın daha iyisi olduğu anlamına gelmektedir. Biz her zaman daha iyi olsun diye uğraşmalıyız.” (Erkek, deneyim 13)

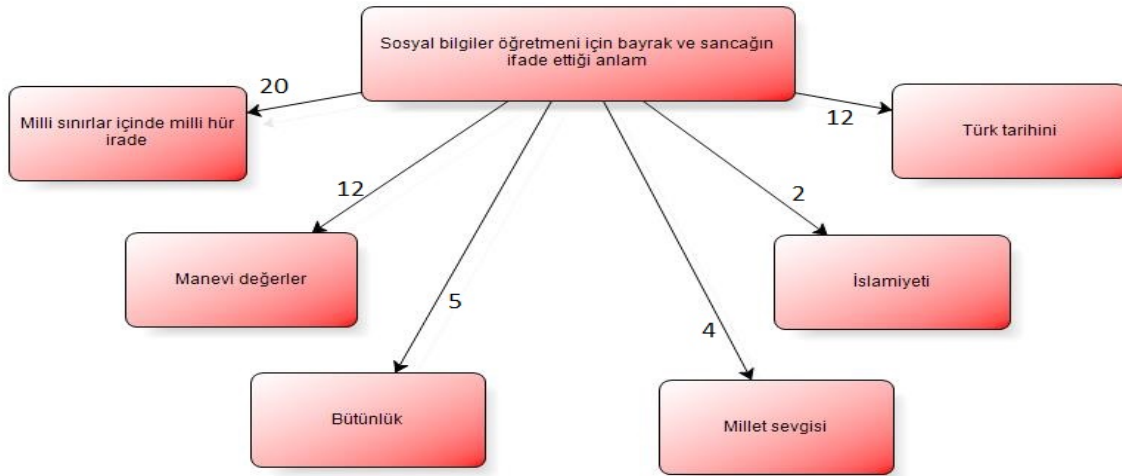
“Oldukça yetersizdir. En az her sınıfta bir kazanım ve gizli kazanımlar şeklinde olmalıdır. Çünkü bayrak ve sancak sevgisi vatanını, milletini seven etkili vatandaş yetiştirme konusunda başlangıç noktasıdır.” (Kadın, deneyim 6)

Bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında sosyal bilgiler kazanımları yeterli midir? Adlı 2. Temada görüş 3 (G3) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Bu soruya yeterli ya da yetersiz demek biraz kaçamak cevap gibi olacağı düşüncesindeyim. Geçmişe göre değerlendirdiğimizde, devam eden süreçte yaşadığımız olaylar göz önüne alınarak yeniden düzenlenerek daha etkin bir biçime getirilebilir.” (Erkek, deneyim 12)

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmanın üçüncü alt probleminde “sosyal bilgiler öğretmenleri için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam nedir?” sorusuyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri için bayrak ve sancağın ne ifade ettiğinin irdelendiği bu bölümde çeşitli cevaplar alınmıştır. “Millî sınırlar içinde millî hür irade” (f=20) sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından en çok tercih edilen tema olmuştur. Bu temanın sosyal bilgiler öğretmenlerince bu kadar çok seçilmesi bağımsızlığa verilen değerin bir göstergesidir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından “manevi değerler”, “bütünlük”, “millet sevgisi”, “İslamiyet”, “Türk tarihi” gibi 5 farklı tema daha oluşturulmuştur.

Tablo 3. Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlamlar.

3.Tema: Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam			
Alt Temalar		f	%
G.1	Ulusal bağımsızlığa dayalı millî sınırlar içinde millî hür iradenin sembolüdür. Ülke içinde birlik, dirlik ve egemenliği ifade eder. Ülkenin varlığının temsil eder.	20	36,4
G.2	Bayrak ve sancak namus, şeref, haysiyet, onur gibi manevi ve kutsal değerleri ifade eder.	12	21,8
G.3	Bayrak vatanın bütünlüğünü ifade eder. Halklarımızın ayrışmasının önüne geçer ve millet bilinci verir.	5	9
G.4.	Bayrak vatan ve millet sevgisinin temel dayanağını oluşturur. Bayrak ve sancaktan hareket ile vatan ve millete karşı sevgi oluşur.	4	7,3
G.5.	Türklerin mücadelelerini, ülküleri ve bu uğurda verdikleri şehitleri, şehitlerin kanlarıyla sulanan bu bayrak savaş, barış, fetih, zafer gibi Türklerin kutsal saydığı ve bu kutsiyetler için canlarını feda ederek bize bıraktıkları mirası ifade eder.	12	21,8
G.6.	Bağımsızlık ve millî ülkünün yanında İslamiyet’i temsil eder.	2	3,7
		55	%100

Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam adlı 3. Temada görüş 1 (G1) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Bağımsızlık, özgürlük ve boyun eğmeyişin, iradesine vatanına, yaşadığı topraklara sahip çıkmanın simgesidir. Kısacası; yaşadığı toprağı anlamlı hâle getiren o topraklara aidiyet katan bir semboldür.” (Erkek, deneyim 4)

“Bayrak ülkenin bağımsızlığını, milletin egemenliğini sembolize eder. Türk bayrağının oluşum aşamasında halkın verdiği kahraman mücadeleyi bilip bunun önemini algılayınca bayrak sıradan bir sembol olmaktan çıkıp içerisinde daha çok onların taşıdığı bir simge oluyor.” (Kadın, deneyim 2)

Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam adlı 3. Temada görüş 2 (G2) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Vatanını milletini seven her Türk vatandaşı gibi namusu, bağımsızlığı, birliği, dirliği, egemenliği ifade ediyor.” (Erkek, deneyim 6)

“Öğrencilere vereceğimiz değerleri bizim için oldukça kutsaldır. Biz önemseyip gereken değeri verdik sonra ancak başkalarına aktarabiliriz. Bayrak bizim için namustur.” (Erkek, deneyim 5)

Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam adlı 3. Temada görüş 3 (G3) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancak bölünmez bütünlüğü ülke içinde egemenliği ülke dışında bağımsızlığı sembolize eden ülke hudutlarının doğudan batıya kuzeyden güneye tapusudur.” (Erkek, deneyim 5)

“Misakımillî sınırları içinde istediğimiz hür yaşamı istediğimiz gibi yaşamamızı sağlayan özgürlüğümüzün simgesidir. Edirne'den Kars'a dağıyla taşıyla Türk milletine ait olduğunun tapusudur. Bu sınırlar içinde birliğin, dirliğin, göstergesidir.” (Kadın, deneyim 16)

Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam adlı 3. Temada görüş 4 (G4) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Bayrak ve sancak bir milletin mutluluğunu ifade eder. Bayrak ve sancak benim için özgürlüktür, vatandır, İstiklal Marşı’dır. Bir ulusun bağımsızlık simgesidir. Şehit olmuş insanların kanıdır ve Türklüktür. Millet sevgisinin temel dayanağını oluşturur.” (Kadın, deneyim 16)

Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam adlı 3. Temada görüş 5 (G5) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Vatanı, milleti, özgürlüğü, savaşı, barışı, şehidi, her şeyi bize Türklüğe özgü ne varsa onda saklıdır. Rengi şehidimizin kanı, hilali dinin sembolü yıldızı ise şehidin ta kendisidir.” (Kadın, deneyim 4)

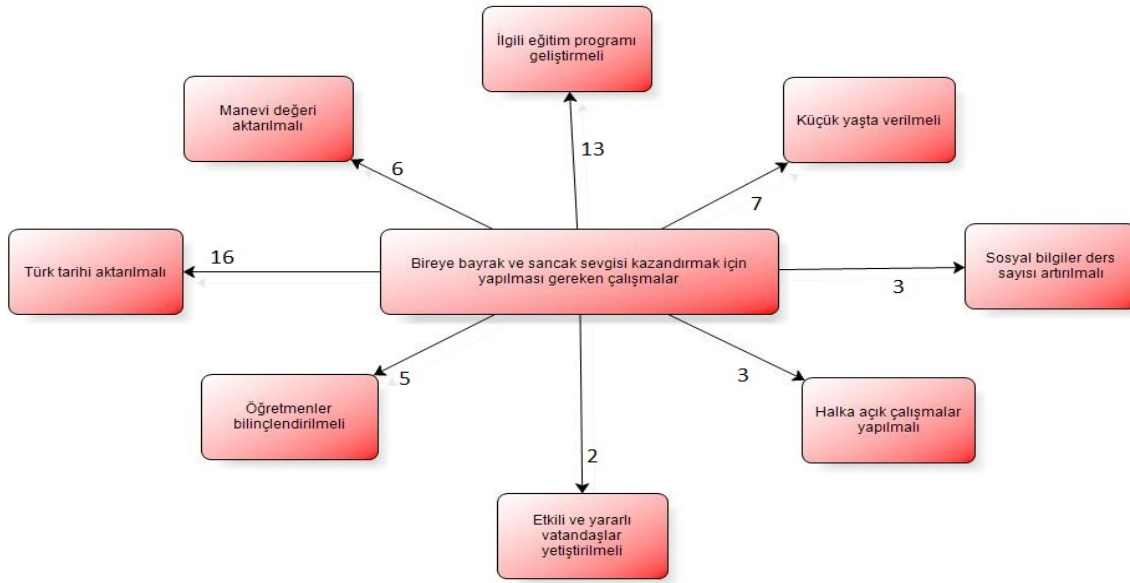
“Vatan uğruna dökülen kanı, çekilen sıkıntıları ifade ediyor. Uğruna yazılmış mısraları ifade ediyor. ‘Bayrağı bayrak yapan üstündeki kandır, Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır.’ (Erkek, deneyim 4)

Sosyal bilgiler öğretmeni için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam adlı 3. Temada görüş 6 (G6) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Gölgesi huzur ve güven veren, gölgesinde ezanların okunduğu namazların kılındığı kimseye muhtaç olmadan, kimsenin etkisi altında kalmadan binlerce yıl kendi dinimiz ve kendi kültürümüz ile yaşamamızın yegâne temelini ve İslamiyet’i ifade ediyor.” (Kadın, deneyim 13)

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmanın dördüncü alt probleminde *“Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gerekenler nelerdir?”* sorusuyla ele alınıp irdelenmiştir.

Bu aşamada bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin fikirleri alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Bu fikirlerin çoğu yapılması mümkün fikirlerdir. Bu temalar için de en çok “Türk tarihi aktarılmalı.” (f=16) teması tercih edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, Türk tarihinin aktarılmasıyla bayrak ve sancak sevgisinin artmasında etkili olacağı görüşüne sahiptir.

Tablo 4. Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar.

4.Tema: Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar			
Alt Temalar		f	%
G.1	Bayrağın manevi değeri anlatılmalı, maddi bir bez olmaktan ibaret olmadığı anlatılmalıdır. Bağımsızlık sembolü olduğunu ve bağımsızlığın ne olduğunu derince anlatmak gerekir.	6	11
G.2	Türk tarihi bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için oldukça yeterlidir. Bu yüzden Türk tarihi kullanılmalıdır. Bayrak uğrunda canlarını feda eden şehitler anlatılmalıdır. Türk için bayrağın ne derece önemli olduğu çeşitli anekdotlarla öğrencilere verilmeli. Bayrağın özgürce gönderde dalgalanması için atalarımızın çektiği cefaları anlatmak gerekir. Bu yolla bayrağın ülkemiz ve bağımsızlığımız için ne derece önemli olduğunu belirtmek gerekir.	16	29

G.3	<i>Öğretmen, öncelikle çocuklara vereceği kazanımlara kendisi sahip olmalıdır. Öğretmen, hâkim olduğu bu konuda öğrencileri bilinçlendirmeli ve bu kavramların önemini belirtmelidir.</i>	5	9
G.4.	<i>Gizli ve örtük program ile bayrak sevgisini içeren kazanımlar müfredata eklenmelidir. Ayrıca bayrak ve sancak sevgisi bireye üst düzey anlatımlarla aktarılmalıdır. Tarihi ve millî duygularla kalıcılığı artıran çalışmalara, aktivitelere ve gezilere yer verilmelidir.</i>	13	23,6
G.5.	<i>Bayrak ve sancak sevgisi çocuklara küçük yaşlarda kazandırılmalıdır.</i>	7	12,7
G.6.	<i>Bireye bayrak ve sancak sevgisini doğrudan aktaran tek ders olan sosyal bilgiler dersinin ders sayısı artırılmalıdır. Sosyal bilgiler disiplinler arası çok geniş bir çerçeveye sahiptir ve bunların öğrencilere tam olarak aktarılması hayati bir önem taşır.</i>	3	5,5
G.7.	<i>Yalnız okullarda değil halka açık alanlarda da sosyal bilgiler öğretmenleri veya bilgili kişiler tarafından bayrak ve sancak sevgisinin önemi hakkında çeşitli konferanslar, programlar düzenlenerek bu sevgi kazandırılmalıdır.</i>	3	5,5
G.8	<i>Geçmişini gören, geçmiş ile önüne bir yol çizebilecek insanlar yetiştirmeliyiz. 'Açtığın yolda gösterdiğin hedefe durmadan yürüyeceğime ant içerim.' sözlerini unutmadan unutturmadan bizden sonraki nesillerde de devam etmesi için her şekilde mücadele etmek gerekir</i>	2	3,7
		55	%100

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar adlı 4. Temada görüş 1 (G1) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“ Bayrağın sadece üzerinde renkler ve şekiller olan bir bez parçası olmadığını anlatmak gerek. Bunun için bağımsızlığımızın sembolü olan ay yıldızlı al bayrağımızın kolay kazanılmadığını, uğruna nice canlar feda edildiğini anlatmak gerekir. Yaşadıkları dönemde bayrak için canını hiç çekinmeden feda eden kahramanları tanıtip çocuklara empati kurdurmak gerekir. Sosyal bilgiler öğretmeni öncelikle çocuklara vereceği kazanımlara kendisi sahip olmalıdır. Aksi takdirde bayrağın namusla eşit bağımsızlık ifadesi olduğunu kavratamaz.” (Erkek, deneyim 9)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar adlı 4. Temada görüş 2 (G2) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“ Millî değerlerimizin kaybolmasına izin vermeksizin her fırsatta bize ait şeylerin tekrar tekrar gün yüzüne çıkarılması, böylece bu sevgilerin depreşmesi sağlamalıdır. Bayrağın neler verilerek neler feda edilerek okul bahçesinde dalgalandığını ve dalgalanmazsa neler olacağını öğrencilere yine her fırsatta anlatmak, zaruridir.” (Kadın, deneyim 13)

“Bayrağımız uğrunda canlarını feda edenlerin hatıralarını korumak gerekir. Sıra bize geldiğinde canımızı aynı onlar gibi vermemiz gerektiğini unutmadan ve unutturmadan yaşamımızı idame ettirmemiz gerekir. Bu duygular bayrak sevgisini bizde diri tutan duygulardır.” (Kadın, deneyim 6)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar adlı 4. Temada görüş 3 (G3) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Öğretmenleri bu konuda bilinçlendirmek ve bu kavramların önemini belirtmek gerekir. Çünkü maalesef görüyorum ki bu değerleri öğrenciye aktarmakla yükümlü olan kişiler yani sosyal bilgiler öğretmenleri bu konuda bilinçli değiller. Öğretmenler bilinçli hâle getirilmelidir. Zira insan bilmediği değeri başkasına aktarmaz. Gerek hizmet içi eğitimler gerekse farklı bir metot kullanılarak sosyal bilgiler öğretilmelerine bu değerler aşılmalıdır.” (Kadın, deneyim 13)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar adlı 4. Temada görüş 4 (G4) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Bayrak ve sancak sevgisi bireye bilgi seviyesinde verilebilecek bir duygu değildir. Daha üst düzey anlatımlarla aktarılmalıdır. Yaşanmış olayları canlandırarak, örnek olaylar vererek dersi zenginleştirerek anlatımı güçlendirerek katkı sağlanabilir. Böylelikle bayrak ve sancak sevgisini öğrenciye vermenin yanında, öğrencide kalıcılığı da sağlamış oluruz.” (Kadın, deneyim 2)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar adlı 4. Temada görüş 5 (G5) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Küçük yaşlardan itibaren bayrağa saygı duyması gerektiğini öğreterek, bayrağın bizim şerefimiz olduğunu çocuk yaşlardan itibaren çocuklara öğretmeliyiz. Unutmamalıyız ki bugünün çocukları yarının başkanları, cumhurbaşkanları olacak. Öğretmenleri olarak yeni nesilleri yetiştirecek bizler dünyadan ayrıldığımız zaman Alparslan'ın bize emanet ettiği topraklara onlar sahip çıkacak.” (Erkek, deneyim 5)

“Bir insana bayrak ve sancak sevgisi küçük yaşlarda verilmelidir. ‘Ağaç yaş iken eğilir’ sözü bunun için çok doğru bir ifadedir. Bir insana çocukluktan itibaren bayrak sevgisi aşılayabilirsek bunun gelecek için çok doğru olacağı kanısındayım.” (Kadın, deneyim 16)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar adlı 4. Temada görüş 6 (G6) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Okullarda çeşitli etkinlikler yapılmalıdır. Sosyal bilgiler ders sayısı artırılmalıdır. Diğer derslere kıyasla bizim ders sayımız oldukça azdır. Sosyal bilgiler disiplinler arası çok geniş bir çerçeveye sahiptir ve bunların öğrencilere tam olarak aktarılması hayati bir önem taşır. Zaten birçok sayısal ders liseye geçince unutulup gidecekken sosyal bilgiler dersinde verilen bazı manevi değerler hayat boyu bireylerle kalacaktır. Yıllarca mücadelesini verdiğimiz ders sayısı artırma konusunda artık radikal bir çözüm bulunmalıdır.” (Kadın, deneyim 10)

“Sosyal bilgilerin omuzladığı bu yük de sosyal bilgiler dersi sadeleştirilmeli gereksiz konular çıkartılarak böylesi önemli konulara ağırlık verilmelidir. Mümkünse sosyal bilgilerin ders saati artırılmalıdır.” (Erkek, deneyim 4)

Bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar adlı 4. Temada görüş 7 (G7) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Yalnız okullarda değil halka açık alanlarda sosyal bilgiler öğretmenleri, bayrak ve sancak sevgisinin önemini anlatarak bu sevgiyi kazandırmalıdır. Bayrak ve sancak sevgisi kazandırmada sosyal bilgiler öğretmenlerine düşen görev, öğrencilere aktarmaktan daha fazlasıdır. Halka açık çeşitli çalışmalar yaparak bu görev yerine getirilebilir. Bu çalışmalar bazen bir konferans bazen bir sergi olabilir. Bunlardan verim alınacağından şüphem yoktur.” (Erkek, deneyim 2)

Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gereken çalışmalar adlı 4. Temada görüş 8 (G8) olarak gruplanan verilerden dikkat çeken bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Açtığın yolda gösterdiğin hedefe durmadan yürüyeceğime ant içerim’ sözlerini unutmadan unutturmadan bizden sonraki nesillerde de devam etmesi için her şekilde mücadele etmek gerekir. Geçmiş öğrencilere anlatıp ondan ders çıkarmaları sağlanmalıdır. Kurtuluş mücadelemiz inceden inceye öğrencilere anlatılmalıdır. Cumhuriyet öncesi ve şimdi anlatılmalı kıyas edilmelidir. Atalarımızın, dedelerimizin bayrağımız hür dalgalansın diye neler yaptıkları nelerden vazgeçtikleri, öğrenciye iyice kavratılmalıdır. Öğrenci bu bilgileri aldıktan sonra kendi yolunu çizebilecek seviyeye gelecektir.” (Kadın, deneyim 22)

4. SONUÇ

Çalışmanın sonucunda, bayrak ve sancak sevgisi yüksek bir ruh ile yaşansa da aktarılması noktasında eksiklikler olduğu göze çarpmıştır. Bu değerini bilmenin yanında gelecek nesillere aktarmak da gerekir. İşte burada okula, eğitimcilere ve daha dar anlamda sosyal bilgiler dersine büyük bir görev düştüğü söylenebilmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin bayrak ve sancak sevgisi kazandırmadaki rolü irdelenen birinci alt probleme verilen cevaplar doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin kendi branşlarını bu noktada ana ders olarak gördükler ortaya çıkmıştır.

Bayrak ve sancak sevgisi kazandırmasında sosyal bilgiler dersi kazanımlarının yeterli olup olmadığının irdelendiği ikinci alt problemde; 55 sosyal bilgiler öğretmeni katılımcısından 30 sosyal bilgiler öğretmeni yetersiz bulurken, 23’ü yeterli bulmuştur. 2 katılımcı ise kararsız kalmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmenleri kazanımları yetersiz bulmaktadır. Kazanımları yetersiz bulan sosyal bilgiler öğretmenleri ders saatinin az oluşu ve müfredat konuların yoğunluğu üzerinde durmuşlardır. Bayrak ve sancak sevgisinin sosyal bilgiler dersi içerisinde daha aktif hale gelmesini isteyen sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunlukta olduğu söylenebilir.

Çalışmanın üçüncü alt problemi olan *“Sosyal bilgiler öğretmenleri için bayrak ve sancağın ifade ettiği anlam nedir?”* sorusuna verilen cevaplar irdelendiğinde çalışma grubumuzu oluşturan 55 sosyal bilgiler öğretmenin tamamının bayrak ve sancak sevgisine sahip oldukları görülmüştür.

Çalışmanın dördüncü alt problemi olan *“Bireye bayrak ve sancak sevgisi kazandırmak için yapılması gerekenler nelerdir?”* sorusuna verilen cevaplar irdelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenleri, Türk tarihi konularının aktarılmasını ve bu konuda ilgili dersin eğitim

programlarında bayrak ve sancak sevgisine daha fazla yer verilmesi gerektiğini söylemektedirler. Böylece bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında etkili olacağını belirtmişlerdir.

Bayrak ve sancak sevgisinin aktarılmasında sosyal bilgiler dersinin oldukça büyük bir paya sahip olduğu görülmüştür. Bunun yanında bu değerlerin aktarılmasında daha da etkin rol almasının gerekli olduğu anlaşılmıştır.

4.1. Öneriler

1. Bayrak ve sancak sevgisi hakkında, öğrencilerin öğrendiklerini daha iyi hatırlayabilmeleri için derste çeşitli materyaller kullanılarak zihinde somutlaştırılabilir.
2. Manevi ve milli değerlere bağlı bireyler yetiştirmek için çalışmalar artırılmalıdır. Bu değerleri yok eden etkenler minimize edilmelidir.
3. Ders içinde bu değerler aktarılırken öğrencide kalıcılığı artırmak için şiir, resim, hikâye yarışmaları düzenlenmelidir.
4. Tarihî öneme sahip yerlere mümkün olduğunca geziler yapılmalıdır.
5. Bayrak uğruna canını ortaya koyan şehitlerimizin yakınları ve gaziler sınıflara davet edilmelidir.
6. Farklı örneklemeler ve farklı yaş grupları üzerinde benzer çalışmalar yapılmalıdır.
7. Sosyal bilgiler dersi bayrak ve sancak sevgisinin kazandırılmasında daha aktif bir şekilde kullanılabilir. Bunu yapmak için ders içeriği yeniden gözden geçirilmelidir.
8. Bayrak ve sancak sevgisi yeni nesillere daha iyi ve gerçekçi aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alizade, R. (2013). Türk mitolojisi ve eğitim. *International Journal of social science*, 6(2), 31-45.
- Büyükoztürk, Ş. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri. (10. Baskı)*. Ankara: Pegem akademi.
- Genç, R. (2009). *Türk inanışları ile milli geleneklerinde renkler ve sarı kırmızı yeşil*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Genç, R. ve Cansız, İ. (2009). *Türk tarihi ve kültürü*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kafalı, M. (2010). Türk kültüründe renkler. *Yöntürk Dergisi*, 42, 16-32.

- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk milli kültürü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karatepe, İ. (2008). *Askeri müze bayraklar ve sancaklar koleksiyonu*. Ankara: Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları.
- Kıncal, R. (2011). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kurtoğlu, F. (1987). *Türk bayrağı ve ay yıldız*. 2.Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Küçük, S. (2010). Eski Türk kültüründe renk kavramı, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 185-210.
- Mazlum, Ö. (2011). Rengin kültürel çağrışımları, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 125- 138.
- Rayman, H. (2000). Nevruz ve Türk kültüründe renkler, *Milli Folklor*, 53, 10-15.
- Tezcan, H. ve Tezcan, T. (1991). *Türk sancak alemleri*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2011). *Sosyal bilgilerin temelleri 2*. Baskı. Ankara: Pegem akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H.(2010). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 10. Baskı. Ankara: Seçkin yayınları.